

Sari Kehusmaa

13.11.2023

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Viite: Lausuntopyyntö 26.10.2023 VN/33155/2021

Lausuntopyyntö iäkkäiden laatusuosituksesta vuosille 2024–2027

Laatusuositus on vakiintunut tapa ohjata iäkkäiden palvelujen järjestämistä. Uudistettu laatusuositus vuosille 2024–2027 on luotu Kansallisen ikäohjelman vaikuttavuustavoitteiden pohjalta. Vaikuttavuustavoitteiksi on kirjattu: 1. Iäkkäiden aktiivisuuden, työurien ja toimintakyvyn edistäminen, 2. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään, 3. Osallisuus vapaaehtoistoimintaan kasvaa, 4. Teknologia lisää hyvinvointia, 5. Ikäystävällisyyttä asumiseen ja asuinympäristöihin, 6. Palvelut toteutetaan kestäväällä tavalla. Lisäksi laatusuosituksessa on kuvattu indikaattorit laadun ja vaikuttavuuden seurannassa sekä skenaariolaskelmat, joilla ennakoitaan tulevia asiakas- ja henkilöstömääriä ja palvelurakenteen muutoksen vaikutuksia niihin. Lausuntopyyntöön pyydetään arvioimaan, onko esitettyihin vaikuttavuustavoitteiden sisältöteksteihin, suosituksiin ja hyviin käytäntöihin nostettu tärkeimmät asiat. Kysymykset on esitetty vastausvaihtoehtoina samaa mieltä, jonkin verran samaa mieltä, jonkin verran eri mieltä ja eri mieltä.

Vaikuttavuustavoite 1: Ikääntyvien työkyky paranee

THL toteaa olevansa asiakohdista jonkin verran samaa mieltä.

THL toteaa, että varautumisen näkökulma puuttuu sekä tämän vaikuttavuustavoitteen käsittelystä, että laajemmin koko laatusuosituksesta. Vanhuspalveluissa varautumisessa on ilmennyt ongelmia ja osa niistä liittyy riittävään henkilöstön saatavuuteen ja henkilöstön osaamisen tukemiseen varautumisen näkökulmasta. Laatusuosituksessa tulisi olla kaikissa luvuissa selviä suosituksia varautumiseen liittyen ja hyviä käytäntöjä tarvittavien toimien konkretisointiin.

Työhyvinvointia ja työn veto-/pitovoimaa käsittelevään tekstiin tulisi lisätä tutkimushavainto siitä, että työhyvinvoinnin epäkohdat lisäävät sairauspoissaoloja sekä työpaikan ja alan vaihtohalukkuutta. Olisi tärkeää löytää työyksiköitä, joiden hyviä käytäntöjään voitaisiin jakaa. **THL esittää tekstiin lisättäväksi itseohjautuvan tiimityön mallin**, jolla on saatu lupaavia tuloksia niin palvelun laadun kuin henkilöstön hyvinvoinnin suhteen.

Johtamisen kehittämistä käsittelevään **lukuun ehdotetaan oikeudenmukaisen johtamisen lisäämistä**. Tekstissä voisi lisäksi tuoda esille laajempaa monimuotoisuuden ja inklusiivisuuden johtamista. Henkilöstön riittävyttä käsittelevään lukuun toivotaan hyviä käytäntöjä liittyen vuokratyövoiman käyttöön. Henkilöstön osaamisen vahvistamiseen liittyen tulisi olla **suositus toimintayksikön koko henkilöstöä koskevasta täydennyskoulutus suunnitelmasta sekä suositus maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden työhyvinvointia ja osaamista tukevien toimintamallien (ml. perhdytys) kehittämisestä**.

Vaikuttavuustavoite 2. Iäkkäät ovat toimintakykyisiä pidempään

THL toteaa olevansa asiakohdista jonkin verran samaa mieltä.

Sari Kehusmaa

13.11.2023

Terveydenedistämistä käsittelevä teksti korostaa yksilön valintoja. Tässä yhteydessä olisi toivottavaa tuoda esiin myös sitä, miten ympäristö, taloudellinen toimeentulo sekä sosioekonomiset erot vaikuttavat terveyden edellytyksiin. Väestötutkimuksissa on havaittu varsin isoja sosioekonomisia eroja väestön terveydessä. **Terveyden edistämisen osalta suosituksessa korostetaan perustellusti laajasti liikuntaa, mutta toimintakyvyn ylläpitämiseksi ovat keskeisiä myös muut elintavat, erityisesti ravitsemus ja uni sekä päihteiden käyttö**, jossa suurilla ikäluokilla on aiempia enemmän ongelmia. Ravitsemuksen osalta on tutkimuksella havaittu, että kotihoidon ateriapalvelun laadussa on ongelmia. **THL ehdottaa lisättäväksi suositusta kotihoidon ateriapalvelun ravitsemuksellisesta laadusta**, jota hyvinvointialueet voivat hyödyntää palvelua kilpailutettaessa.

Ikääntyneiden toimintakyvyn heikkeneminen tulisi tunnistaa nopeasti. **THL esittää riskiryhmien tunnistamista lisättäväksi suosituksiin**. Finger- toimintamallissa on välineitä riskiryhmien tunnistamiseen ja TOIMIA tietokannassa on esitetty välineitä mm. kuntoutustarpeen arviointiin. Suurin osa palveluja tarvitsevista iäkkäistä on muistisairaita ja muistisairaiden määrän ennakoidaan kasvavan nopeasti suurien ikäluokkien ikääntyessä. **THL esittää kognitiivisen toimintakyvyn näkökulman sisällyttämistä toimintakyvyn määritelmään sekä tekstiin, että suositukseen**.

Lisäksi THL ehdottaa, että asiakkaan ja tarvittaessa läheisen tai edunvalvojan osallistumista RAI- arviointiin suositellaan. Käytäntö on keskeistä asiakkaan oikeuksien, osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen näkökulmasta. Asiakkaan osallistumisen riittävä tukeminen on tärkeää erityisesti silloin, kun iäkkään henkilön kognitio, kommunikointikyky tai ymmärretyksi tuleminen ovat heikentyneet. Muistisairaana henkilön arvioinnissa läheisen osallistumisen merkitys korostuu. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, että RAI-arvioinnit on toteutettu oikein ja yhtenäisellä tavalla.

Hyviin käytäntöihin ehdotetaan lisättäväksi seuraavat:

Elintapaohjauksen tarkistuslista – työkalu elintapaohjauksen yhdyspintapalvelujen suunnitteluun ja valmisteluun.

Ravitsemus- ja liikuntasuositukset.

Vireyttä seniorivuosiin: ikääntyneiden ruokasuositus.

Toimintakyky ja hyvinvointi: läkkäiden henkilöiden toimintakyvyn arviointi kotikuntoutuksessa. läkkäiden henkilöiden lyhytaikaiseen sairaalahoitoon liittyvä toimintakyvyn arviointi kuntoutumisen käynnistäjänä.

RAI-arviointivälineistön osalta tekstiin liitetty toimintamalli ohjaa RAI-välineistön käyttöönottoa. Tässä yhteydessä toimisivat paremmin esitteet, joita THL on julkaissut.

Vaikuttavuustavoite 3. Osallisuus vapaaehtoistoimintaan kasvaa osalta THL:llä ei ole kommentoitavaa suositukseen.

Vaikuttavuustavoite 4. Teknologia lisää hyvinvointia

THL toteaa olevansa asiakohdista jonkin verran samaa mieltä.

Luvun johdannossa korostetaan lähipalvelujen saatavuuden turvaamista, mutta digitaalisen eriarvoisuuden ja yhdenvertaisuuden kattavampi käsittely sekä taloudellisen näkökulman

Sari Kehusmaa

13.11.2023

sisällyttäminen tekstiin olisi tämän lisäksi tärkeää. Digituen järjestämisessä olisi syytä tunnistaa maantieteelliset ja sosioekonomiset erityispiirteet.

Laatusuosituksessa on onnistuttu tunnistamaan teknologisten ratkaisujen kustannusanalyysin merkitys. Tekstissä on esitetty tärkeitä mainintoja ratkaistavista käytettävyy-, osaamis- ja tietoturvakysymyksiä. Näiden lisäksi **teknologian käyttöön liittyvät riskit ja niihin varautuminen, esim. toimintavarmuuden osalta, vaativat suosituksia ja hyviä käytäntöjä.**

Asiakkaiden muuttuvien tarpeiden ja teknologian soveltuvuuden systemaattinen arviointi vanhuspalveluissa ovat keskeistä teknologian hyödyntämiseksi. Esitämme tämän lisäämistä tekstiin. Lisäksi teknologian hyödyntäminen ympärivuorokautisen hoidon osalta jää verrattain vähälle huomiolle.

Esitetyssä **suosituksessa olisi syytä huomioida digitaalinen eriarvoisuus** (taloudelliset ja alueelliset erot). Tarjottava tuki on määriteltävä tässä yhteydessä tarkemmin. Kehitettyä **kustannushyötylaskuria ja -mallia (KUHA) sekä KATI-viitearkkitehtuuria tulisi suositella** käytettäväksi hyvinvointialueilla. Lisäksi **tekoälyn suositusten hyödyntäminen kaipaa tarkentamista. Hyviin käytäntöihin THL esittää lisättäväksi:** Hyvinvointiyhteiskunnan digitaaliset palvelut yhdenvertaisiksi – 9 kriittistä toimenpidettä haavoittuvassa asemassa olevien huomioimiseksi.

Vaikuttavuustavoite 5. Ikäystävällisyyttä asumiseen ja asuinympäristöihin

THL on esitetyistä asiakohdista samaa mieltä. THL pitää erittäin kannatettavana iäkkään väestön asumistarpeiden ennakkointia ja siihen varautumista, jota tekstissä korostetaan. Väestön oman varautumisen osalta THL huomauttaa, että merkittävä osa suomalaisten varallisuudesta on kiinnitetty rakennuksiin ja kiinteistöihin. Haja-asutusalueilla asuntojen hintojen lasku voi merkittävästi vaikeuttaa ikäihmisten mahdollisuuksia muuttaa heille paremmin sopivaan asuntoon. Tekstissä on huomioitu hyvin muistisairaiden henkilöiden tarpeet ja asumisympäristöjen ikäystävällisyys. **Varautumisen näkökulmasta THL ehdottaa ilmastonmuutoksen haasteiden huomioimista.** Esimerkiksi pitkittyneet hellejaksot tulee huomioida iäkkäille tarkoitetussa asumisessa. Asuntojen riittävä viilennys on toimintakyvyn kannalta tärkeää. Myös erilaisiin riskeihin varautuminen ikääntyneiden näkökulmasta voisi olla esillä. Tällaisia ovat esim. pitkät sähkökatkokset tai veden jakelun häiriöt.

Vaikuttavuustavoite 6. Palvelut toteutetaan kestäväällä tavalla

THL on esitetyistä asiakohdista jonkin verran samaa mieltä.

THL toteaa, että teksti kuvaa palvelujärjestelmän nykytilanteen ja lainsäädännön, uusi näkökulma ja muutostarpeet palvelujen järjestämiseen jäävät kuitenkin vaille käytännön suosituksia. Tekstissä on eritasoisia asioita rinnastettu ja **olisikin hyödyksi priorisoida tärkeimmät ja vaikutuksiltaan keskeisimmät ehdotukset selvästi.**

THL toivoo, että laatusuosituksessa huomioitaisiin enemmän säännöllistä hoivaa ja hoitoa tarvitsevat ikääntyneet ja heidän palvelujensa sisällöllinen laatu. Myös palvelujärjestelmän toimivuuteen liittyvät riskit ja niihin varautuminen puuttuu tekstistä. On epäselvää, miten hyvät käytännöt koko laatusuosituksessa on valittu. Nyt niihin sisältyy hyvin eritasoisia ja -laatuisia toimintamalleja.

Sari Kehusmaa

13.11.2023

Kotihoidon palvelujen kehittäminen on kuvattu laajasti järjestelmätasolla, mutta yksityiskohtainen tieto hyvästä laadusta jää puuttumaan. **Asiakkaan näkökulma ei tule riittävästi esille, THL ehdottaa sen vahvistamista.** Vaikka turvallisuuden korostaminen kotona asumisessa on tärkeää, on syytä huomioida, että laadukas kotihoito koostuu tämän lisäksi useista eri tekijöistä.

Omaishoito on iäkkäiden palvelukokonaisuudessa merkittävä hoitomuoto. **THL toivoo, että hyvinvointialueille suositeltaisiin omaishoidon kokonaisuuden seuraamista ja kehittämistä ja erityisesti omaishoitajan jaksamista tukevan päivätoiminnan lisäämistä.**

THL korostaa, että ikääntyneiden monisairaiden osalta **hoidon jatkuvuudesta pitäisi saada suositus**, joka koskee koti- ja ympärivuorokautista hoitoa sekä niihin liittyviä lääkäripalveluita (esim. oikeus omalääkäriin). Henkilöstön saatavuuden ohella tulisi nostaa esiin hoitosuhteiden jatkuvuus varsinkin kotihoidossa.

RAI-tiedon osalta nostetaan esiin sen hyödyntäminen päivittäisjohtamisessa ja se, että asiakkaat ovat oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Tämä antaa RAI-tiedon hyödyntämisestä suppean ja osittain virheellisen kuvan. RAI-vertailutietoa voidaan hyödyntää tiedolla johtamisessa monipuolisesti eri tasoilla, mutta ei tarkoituksenmukaisesti päivittäisessä johtamisessa. **THL toivoo, että suosituksiin lisättäisiin tiedolla johtaminen omavalvonnan lisäksi seuraavasti: Hyvinvointialueet ja palveluntuottajat hyödyntävät RAI-vertailutietoa järjestelmällisesti tiedolla johtamisen tukena ja omavalvonnassa.** THL esittää poistettavaksi: RAI-arviointien tekemistä ja hyödyntämistä edistävät ja estävät tekijät kotihoidossa -toimintamallin. **Sen korvaajaksi esitetään Innokylään vuoden 2023 loppuun mennessä julkaistavaa ”RAI-järjestelmä johtajan työvälineenä” kokonaisuutta**, johon liitetään yhdessä käyttäjien kanssa kehitetyt toimintamallit: RAI-arviointitoiminnan johtaminen, RAI-toimintayksiköiden reilu vertailu sekä Lähijohtajan opas RAI-vertailutiedon käyttöön yksikön toiminnan tarkastelussa ja kehittämisessä.

Skenaariolaskelmat ja laatuindikaattorit

THL pitää tärkeänä, että suositukseen on koottu ennuste tulevista asiakas- ja henkilöstömääristä. Tätä **ennustetta tulisi tarkentaa hyvinvointialueetasolle.** Skenaariot sisältävät myös arvion keskeisimmästä palvelurakenteen muutoksen vaikutuksesta, mikä antaa lisätietoa tarpeesta muuttaa palvelujärjestelmää tulevina vuosina.

Teksti esittelee laatusuosituksen seurantaindikaattorit. THL pitää tärkeänä, että iäkkäiden palvelujen kehittymistä seurataan ja palvelun laadusta muodostuu indikaattoritietojen avulla monipuolinen kuva.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Mika Salminen

SIGNATURES**ALLEKIRJOITUKSET****UNDERSKRIFTER****SIGNATURER****UNDERSKRIFTER**

This documents contains 4 pages before this page

Dokumentet inneholder 4 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 4 sivua ennen tätä sivua

Dette dokument indeholder 4 sider før denne side

Detta dokument innehåller 4 sidor före denna sida

authority to sign

representative

custodial

asemavaltuus

nimenkirjoitusoikeus

huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt

firmateckningsrätt

förvaltare

autoritet til å signere

representant

foresatte/verge

myndighed til at underskrive

repræsentant

frihedsberøvende